

1

DE ONTGINNING VAN DE DELTA 14

- Een dynamisch landschap van water en land 17
- De grote ontginning: pioniers in de delta 19
- De grote omdraaiing: Holland binnenstebuiten gekeerd 23
- Zuidwestelijke delta: aanslibben en uitslijten 27
- Techniek en wetenschap 29

2

STADSVORMING IN EEN DYNAMISCHE DELTA 32

- Steden, Staten en de Republiek 34
- Holland en Zeeland* 35
- Assemblage-stedenbouw in de delta 39
- Slibsteden en slijtsteden 47
- Het water bleef komen 52
- Water als verdedigingssysteem van centraal Holland 54
- Techniek en wetenschap 55
- Stadsvorming, samenleving en burgerschap 55
- Steden en provincies 60
- Stadsvorming in een dynamische natuurlijke en maatschappelijke context 62

3

NATIEVORMING IN EEN GEREGULEERDE DELTA 64

- Naar een nieuwe staat en waterstaat: Nederland als voorbeeldig land 66
- De zorgwekkende toestand van de Nederlandse deltawateren 71
- Behoeftte aan wetenschappelijke kennis 72
- De dynamiek van het deltalandschap in kaart gebracht 73
- Een nationaal korps van burgerlijke ingenieurs 75
- Rivierverbeteringen 77
- Het waagstuk van de Nieuwe Waterweg en het Noordzeekanaal 79
- Rotterdam groeit; Zeeland krimpt 84

4

EEN WELVARENDE EN EGALITAIRE NATIE IN EEN VEILIGE DELTA 88

- Kustlijnverkorting en nieuw land 90
- De industriële samenleving en de opkomst van het Plan 90
- Natievorming volgens plan 92
- Nationale ruimtelijke ordening 93

- I Zuiderzeewerken: het eerste experiment met een 'alomvattend plan' 95
 - Een nieuwe wetenschappelijke impuls 100
 - Stad en landschap in de nieuwe polders: stedelijke en agrarische ambities 101

- II Deltaplan – van lokaal naar nationaal belang 106
 - Deltawet en Deltawerken: waterbouwkundig voorspel 106
 - The Art of a Nation: dredge, drain, reclaim 110
 - Planologisch voorspel: strijd rond de havenontwikkeling van Rotterdam 115
 - Het Deltaplan – een nationale aangelegenheid 122
 - Het Deltaplan – een alomvattend plan op wetenschappelijke grondslag 125
 - Waterbouwkundige vernieuwing 125
 - Sociaal-economische vernieuwing 126
 - Ruimtelijke Ordening – wetenschappelijke en spirituele grondslag 129
 - Nationale planning met lokale gevolgen 137
 - Oosterscheldedam – kroonjuweel en keerpunt 138
 - De gesloten delta als modern project 142

5

METROPOOLVORMING IN EEN ADAPTIEVE DELTA 148

- I Een veranderende context 150
 - Barsten en breuken in het moderne project 150
 - Toenemende aandacht voor natuur, landschap en milieu 150
 - Klimaatverandering 151
 - Globalisering en de 'Next Economy' 154
 - Decentralisering en privatisering: einde van het 'ingenieursmonopolie' 157

- II Een veranderende opgave: metropoolvorming en ruimte voor het deltalandschap 160
 - Metropoolvorming 161
 - Voorspel: stedelijke revitalisering en de centrale rol van de grote wateren 161
 - Het metropolitane debat 163
 - Van Randstad naar metropoolregio's 165
 - Ruimte voor het deltalandschap 166

III Een veranderende benadering: gelaagdheid, voorzorg, adaptatie	172
De complexe gelaagdheid van het urbane deltalandschap	172
Naar een gelaagde aanpak van het deltalandschap: Ruimte voor de Rivier	175
Voorzorg: werken met onzekerheid	180
Een nieuw Deltaprogramma: adaptatie	182
Werken met water en met onzekerheid	183
Naar een duurzaam deltalandschap I: het kustlandschap	184
Naar een duurzaam deltalandschap II: Rijn-Maasdelta	189
De ontwerpuitdaging: een adaptief metropolitaan deltalandschap	193
Een nieuw 'zelforganiserend vermogen'	206

6

DE NIEUWE STAAT VAN DE DELTA 210

Vraagstukken van de lange termijn	215
De rol van ontwerp en techniek	219
Internationale betekenis van de staat van de delta	220

NOTEN	225
LITERATUUR	229
HERKOMST VAN DE AFBEELDINGEN	237